

7. *Алиева М. А.* Тренинг развития жизненных целей (программа психологического содействия успешной адаптации) / М. А. Алиева, Т. В. Гришанович, Л. В. Лобанова, Н. Г. Травникова, Е. Г. Трошихина // СПб.: Речь, — 2002. — 216 с.

8. *Кристофер Э.* Тренинг в реинструменте / Э. Кристофер, Л. Смит // СПб.: Питер, 2002. — 224 с.

Стаття надійшла до редакції 10.06.2010 р.

УДК 331.5

Л. С. Борданова, здобувач,
Донецький національний університет

ПРОБЛЕМИ АДАПТАЦІЇ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ ДО МОЛОДІЖНОГО РИНКУ ПРАЦІ

АННОТАЦІЯ. Стаття присвячена вивченню особливостей молодіжного сегменту ринку праці та його зв'язку з ринком освітніх послуг у сучасних умовах. Запропоновано комплекс заходів, спрямованих на ліквідацію дисбалансу між ринком освітніх послуг і молодіжним ринком праці.

КЛЮЧОВІ СЛОВА. Молодь, ринок праці, освітні послуги, адаптація

АННОТАЦИЯ. Статья посвящена изучению возможностей молодежного сегмента рынка труда и его связи с рынком образовательных услуг в современных условиях. Предложен комплекс мероприятий, направленных на ликвидацию дисбаланса между рынком образовательных услуг и молодежным рынком труда.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА. молодежь, рынок труда, образовательные услуги, адаптация

SUMMARY. Article is devoted studying of labour market youth segment possibilities and its communication with the market of educational services in modern conditions. The complex of the actions directed on liquidation of a disbalance between the market of educational services and a youth labour market is offered.

KEY WORDS: youth, a labour market, educational services, adaptation

Постановка проблеми. Необхідність аналізу молодіжного сегменту на українському ринку праці обумовлюється двома найважливішими обставинами. По-перше, молоді люди складають близько 35 % працездатного населення України, по-друге, вони — майбутнє країни, і від стартових умов їх діяльності залежить подальший розвиток. Молодь вже сьогодні багато в чому визна-

час політичні, економічні і соціальні структури суспільства. Вона швидше адаптується до нових ринкових умов господарювання в порівнянні з іншими категоріями працездатного населення, будучи головною потенційною робочою силою, що обумовлене зростаючим навантаженням на працездатне населення у зв'язку зі скороченням чисельності працюючих пенсіонерів і осіб передпенсійного віку. Молодь активно заповнює ринкові ніші, гнучко реагує на нововведення і інновації. Разом з тим, вона у всьому світі є однією з найбільш вразливих груп на ринку праці, особливо в нашій країні, оскільки не має достатнього професійного і соціального досвіду, і через це менш конкурентоспроможна.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Питання становлення і розвитку молодіжного ринку праці, специфіка розвитку цього процесу в період становлення ринкової економіки розкриті в працях Н. Анішиної, Д. Верби, Т. Заєць, В. Кравченко, Л. Лісогор, Н. Лук'янченко, І. Петрової, В. Петюха та інших вітчизняних науковців. Однак сучасні тенденції розвитку національної економіки обумовлюють доцільність розробки та використання нових підходів щодо вивчення ринку праці, забезпечення зайнятості населення, в тому числі молоді.

Метою даної статті є вивчення особливостей розбалансування ринку освітніх послуг і ринку праці та розробка заходів, щодо ліквідації дисбалансу між професійною освітою і працею молоді в сучасних умовах.

Виклад основного матеріалу. Реальна ситуація на ринку праці така, що саме молодь попадає в розряд безробітних і не має можливості реалізувати свої професійні здібності (табл. 1).

Таблиця 1

ЕКОНОМІЧНА АКТИВНІСТЬ МОЛОДІ В УКРАЇНІ У 2009 р. [1]

Показник	Рівень економічної активності, %	Рівень зайнятості, %	Рівень безробіття, %
Чисельність молоді віком 15—39 років	63,3	57,7	8,8
у т. ч. за віковими групами 15—24 роки	41,9	34,5	17,8
25—29 років	80,6	72,2	10,4
30—39 роки	84,8	77,8	8,2

Найважливішими показниками ситуації на ринку праці є динаміка рівня безробіття, ємкість і кон'юнктура ринку праці, співвідношення попиту і пропозиції та його структура. Статистика не відображає повною мірою ситуацію на ринку праці, і особливо в його молодіжному сегменті, вона дозволяє оцінювати тенденції розвитку лише офіційної частини відкритого ринку праці і переважно в державному секторі.

Останнім часом все більша кількість молодих людей вважає здобуття повноцінну освіту необхідною умовою досягнення бажаного соціального статусу і вищого матеріального рівня, певною гарантією від безробіття. Професійне навчання стає найважливішим елементом інфраструктури ринку праці, яка підтримує якісно збалансований попит і пропозицію праці, багато в чому визначає ефективність заходів з реалізації молодіжної політики зайнятості. У процесі розвитку ринкових відносин і конкуренції, прискорення перебудови галузевої структури зайнятості, цінність загальноосвітньої і спеціальної підготовки працівника неминуче зростає (табл. 2).

Таблиця 2

**ДИНАМІКА НАБОРУ СТУДЕНТІВ
У ВИЩІ НАВЧАЛЬНІ ЗАКЛАДИ УКРАЇНИ [1]**

Навчальні роки	Кількість закладів		Кількість студентів у закладах, тис. осіб		Прийнято студентів, тис. осіб		Випущено фахівців, тис. осіб	
	I—II рівнів акредитації	III—IV рівнів акредитації	I—II рівнів акредитації	III—IV рівнів акредитації	I—II рівнів акредитації	III—IV рівнів акредитації	I—II рівнів акредитації	III—IV рівнів акредитації
2000/01	664	315	528,0	1402,9	190,1	346,4	148,6	273,6
2001/02	665	318	561,3	1548,0	201,2	387,1	147,5	312,8
2002/03	667	330	582,9	1686,9	203,7	408,6	155,5	356,7
2003/04	670	339	592,9	1843,8	202,5	432,5	162,8	416,6
2004/05	619	347	548,5	2026,7	182,2	475,2	148,2	316,2
2005/06	606	345	505,3	2203,8	169,2	503,0	142,7	372,4
2006/07	570	350	468,0	2318,6	151,2	507,7	137,9	413,6
2007/08	553	351	441,3	2372,5	142,5	491,2	134,3	468,4
2008/09	528	353	399,3	2364,5	114,4	425,2	118,1	505,2
2009/10	511	350	354,2	2245,2	93,4	370,5	114,8	527,3

Молодіжний сегмент ринку праці тісно пов'язаний з ринком освітніх послуг. Ринок праці молоді є інститутом соціалізації, потенціалом і джерелом придбання і накопичення професійного досвіду, носієм нових ідей і новітніх знань. Він охоплює всі сфери суспільного життя, вносячи нові якісні зміни до системи трудових і громадських відносин. Науковці зазначають, що без створення ефективного механізму взаємодії ринку освітніх послуг та ринку праці неможливо вирішити проблему забезпечення зайнятості молоді та надання їй першого робочого місця [2, с. 245].

Останнім часом в Україні дедалі більше відчувається розбалансування ринку освітніх послуг і ринку праці: людський капітал, сформований системою освіти, залишається недовикористаним або взагалі незатребуваним на ринку праці. Ідеться, по-перше, про феномен «надлишкової освіти», коли працівники з високою формальною підготовкою займаються малокваліфікованими видами праці, що свідчить або про вкрай низьку якість освіти, або про нерациональне використання праці; по-друге, про працю не за спеціальністю, хоча працівники при цьому залишаються на високих ступенях професійно-кваліфікаційної ієрархії. Причому це проблема всіх країн. Так, у Швеції за одержаною спеціальністю працюють 61 % чоловіків і 71 % жінок з вищою освітою, у США — 55 % працівників, у Росії — 50 % [3, с. 177, 185]. В Україні за спеціальністю працює лише 30 % осіб з вищою освітою в галузі фізичних, математичних та технічних наук, 54 % — біологічних, агрономічних та медичних наук, 24 % — прикладних наук і техніки [4, с. 15].

Цей дисбаланс між професійною освітою і працею пояснюється тим, що система освіти орієнтується на попит домогосподарств, коли попит на фахівців роботодавці формують на ринку праці. Як наслідок, по закінченні вищого навчального закладу безробітними стають 70 % випускників.

Більшість роботодавців вважають, що майже всі випускники навчальних закладів є недостатньо кваліфікованими, не мають практичних навичок і не можуть виконувати на належному рівні поставлені виробничі завдання. Найменш освічені претенденти постійно відтісняються в кінець, поступово утворюючи вторинний ринок праці [5, с. 100, 117—118].

За А. Кузьміною, структура сучасного ринку праці представлена постійними й перемінними детермінантами [6, с. 144—146]. Постійні детермінанти — це спеціальності, які мають і будуть мати стійкий попит, що визначається, насамперед, розвитком життєво важливих галузей будь-якої держави. Ринок праці за постійними детермінантами змінюється плавно, а попит найчастіше

нижче за пропозиції, що надходять. На такому ринку праці виникає конкуренція між спеціалістами, які претендують на ті чи інші робочі місця, а в роботодавця є вибір. Перемінні детермінанти ринку праці спричиняють стрибкоподібне виникнення підвищеного попиту на працю представників певних професій і, відповідно, таке ж різке збільшення пропозиції праці. Однак це відбувається із запізненням: щойно пропозиція праці задовольняє попит, той вже різко знижується внаслідок насичення ринку. Якщо ж пропозиція праці за інерцією продовжує підвищуватися, певний сектор ринку праці наповнюється надлишковою робочою силою. Зрозуміло, що під впливом перемінних детермінант зростають вимоги до мобільності й швидкої переорієнтації роботодавців, потенційних працівників і освітніх закладів.

Розвиток системи освіти і розвиток ринку праці потребують сьогодні особливих зусиль для знаходження точок взаємопорозуміння у діалозі. Основою такого діалогу є пошук шляхів взаємодії та інноваційних основ формування толерантності ринку освіти і ринку праці. Нині існує об'єктивна потреба — формувати нову парадигму розвитку і професійної підготовки фахівців в умовах вищого навчального закладу. Ринок освіти повинен регулюватись сучасним ринком праці та бути спрямованим у майбутнє як на індивідуальному, так і на суспільному рівнях. Для цього необхідно відродження духовно-моральних цінностей у молоді, формування ціннісно-смыслових орієнтацій на фоні розмивання орієнтирів і цінностей суспільного розвитку.

В реалізації діалогу ринку освіти і ринку праці важливо розуміти, що успішність працевлаштування випускників вищого навчального закладу визначається ефективністю організації навчально-виховного процесу, його спрямованістю на практичні технології, які необхідні на молодіжному ринку праці, а також успішністю та якістю знань студентів, їх професійним потенціалом, здатним до реалізації в умовах жорсткої конкуренції [7, с. 181].

На ринку освітніх послуг на перший план виступає освіта як процес і результат засвоєння знань, розвитку, формування життєвої компетенції. Молодіжний ринок праці відчуває потребу в досвідчених спеціалістах з високим рівнем культури, мобільності, творчості, адаптивності до соціально-економічних змін, а також необхідність запроваджувати нові знання, використовувати сучасні способи передачі інформації та застосовувати інноваційні освітні технології.

Управління освітою, зокрема її якістю, — складний, багатогранний і нелінійний процес, який повинні постійно координувати й коригувати суб'єкти управління відповідно до соціально-

педагогічних умов його функціонування. Управлінське рішення в освіті має ґрунтуватися на новітніх методологічних розробках як вітчизняних, так і закордонних науковців, а також унікальних особливостях освітніх систем кожної країни.

Для досягнення якості освіти необхідна високопрофесійна підготовка викладачів, забезпечення процесу освіти навчально-методичними посібниками та розробками, наявність системи контролю та оцінювання рівня викладання, залучення суб'єктів навчально-виховного процесу до науково-дослідницької діяльності, спрямованість викладання на формування соціальних якостей сучасного фахівця, контакти з провідними іноземними фахівцями, стимулювання самостійної роботи суб'єктів навчання [8, с. 59—60].

Ще одним важливим інструментом забезпечення якості освіти на ринку освітніх послуг є державна система ліцензування й акредитації вищих, професійно-технічних навчальних закладів. Сформувалася реальна ситуація конкурентоздатності закладів освіти, внаслідок входження загальноосвітніх навчальних закладів у ринкові відносини, створення нових типів навчальних закладів. Також дієвим засобом забезпечення якості освіти є її постійний моніторинг.

Висновок. Для рішення проблеми розбалансування ринку освітніх послуг і ринку праці необхідно створення сучасної системи безперервної освіти, підготовки і перепідготовки професійних кадрів, завданнями якої є:

— систематичне проведення семінарів щодо сучасних проблем ринку праці та ринку освіти із залученням роботодавців з метою розробки найбільш перспективних напрямків фахової підготовки та оновлення змісту навчальних планів викладання дисциплін;

— обов'язкове проходження практичних занять на підприємствах, що є замовниками на ринку праці, орієнтація практичної підготовки на оволодіння молодими фахівцями актуальними практичними технологіями професійної діяльності;

— запровадження методики навчання, спрямованої на специфіку діяльності підприємств, для яких готуються фахівці, а також написання дипломних проєктів з можливим захистом на тих підприємствах, за матеріалам яких вони виконувалися.

Література

1. Сайт Державного комітету статистики України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

2. Лукьянченко Н. Д. Актуальные вопросы предоставления первого рабочего места / Н. Д. Лукьянченко // Вісник соціально-економічних досліджень. — № 32. — 2008. — С. 244—250.

3. Гимпельсон В. Е. Выбор профессии: чему учились и где пригодились? / В. Е. Гимпельсон, Р. И. Капелюшников, Т. С. Карабчук, З. А. Рыжикова, Т. А. Буляк // Экономический журнал ВШЭ. — 2009. — Т. 13. — № 2. — С. 172—216.

4. Лібанова Е. М. Стратегічні пріоритети соціальної політики України на початку ХХІ століття / Е. М. Лібанова // Демографія та соціальна політика. — 2008. — № 1 (9). — С. 9—22.

5. Разумова Т. О. Выпускники вузов на рынке труда России / Т. О. Разумова. — М. : Экономический факультет МГУ, ТЕИС, 2007. — 232 с.

6. Кузьмина А. Потенциал рабочей силы и рынок образовательных услуг / А. Кузьмина // Вопросы экономики. — 2007. — № 1. — С. 144—147.

7. Нікітіна І. В. Взаємодія ринку освіти і ринку праці як стратегічна складова науково-технологічної сфери національної безпеки України: гендерний аспект / І. В. Нікітіна, Ю. В. Нікітін // Актуальні проблеми економіки. — 2009. — № 9. — С. 180—188.

8. Найдьонов І. Головні важелі в управлінні якістю освіти / І. Найдьонов, Г. Кот // Персонал. — 2009. — №1. — С. 58—63.

Стаття надійшла до редакції 31.05.2010 р.

УДК 331.3

Н. П. Борецька, д-р екон. наук, проф.,
ректор Донецького інституту ринку та соціальної освіти
Г. О. Крапівіна, канд. держ. упр.,
проректор Донецького інституту ринку
та соціальної політики

СУЧАСНИЙ СТАН І ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНО-ТРУДОВИХ ВІДНОСИН У ДОБРОВОЛЬЧЕСТВІ

АНОТАЦІЯ. У статті досліджено сучасний стан і проблеми розвитку соціально-трудо­вих відносин у добровольчестві, запропоновано напрями забезпечення підбору і підготовки добровольців, прийняття рішень з їх придатності до добровольчества, розробки професійних стандартів, що враховують внутрішню детермінацію праці добровольців з метою підвищення їх активності відповідно до специфіки конкретної сфери діяльності.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: волонтер, волонтерський рух, соціально-трудо­ві відно­сини, стандарти поведінки добровольців, підбір і підготовка добровольців.

АННОТАЦИЯ. Исследованы современное состояние и проблемы развития социально-трудовых отношений добровольчества, предложены направления подбора и подготовки добровольцев, принятия решений о пригодности к добровольчеству, разработки профессиональных стандартов с учетом внутренней детерминации труда добровольцев для повышения их активности в соответствии со спецификой деятельности.